

Per Salomonsson: Sovjetunionens historie, 1917-1975, bd. 1-2. Kbh., Paludans fiol-bibliotek 1976. 288+311 s. Bd. 1 49,85 kr., bd. 2 67,85 kr.

Der er tale om en omarbejdet og udvidet udgave af samme forf.s *Sovjetunionens historie 1917-1967* (Paludans fiol-bibliotek 1967). Hovedsigtet beskrives at være en understregning af Stalin-tidens betydning for det moderne Sovjetunionen; Stalin selv får denne karakteristik: »... en af det tyvende århundredes mest brutale, hensynsløse og forbryderiske tyranner«. Forf. fremhæver heroverfor »håbet for en demokratisk udvikling i Sovjetunionen«, et håb han ser i den interne opposition, hvis kamp beskrives som værende »i overensstemmelse med marxismens og kommunismens inderste væsen« (Forordet). Langt henne mod slutningen af fremstillingen anfører forf. imidlertid som et hovedformål med bogen at bidrage til debatten om, »hvordan vi ønsker at vort eget samfund skal se ud« (Bd. 2, s. 246).

Det fremgår således allerede fra begyndelsen, at der er tale om en stærkt moralsk engageret fremstilling, hvorved den markant adskiller sig fra førsteudgaven. Også på andre felter er der forskel på de to udgaver. 1967-versionen blev bl. a. kritiseret for en overmåde stærk koncentration om den indre magtkamp i det øverste sovjetiske ledelselag og i det hele taget for den alt for store vægt på den politiske historie med manglende redegørelse for væsentlige økonomiske og sociale aspekter til følge. Der blev ligeledes efterlyst en mere systematisk behandling af spørgsmålet om den marxistisk-leninistiske ideologis betydning både før og efter 1917, dvs. af de forestillinger bolsjevikkerne gjorde sig om det samfund, de ønskede at skabe. Endelig var førsteudgaven karakteriseret ved anvendelsen af mange uklare begreber og i det hele taget af et dårligt sprog.

Den nye udgave har for det første forøget sidetallet fra 384 til 599. Den har også en stærkt forøget litteraturliste, og endelig er den sporadisk blevet forsynet med henvisninger til benyttet litteratur. Der er nu et særligt kapitel om leninismen og dennes forhold til den klassiske marxisme, en diskussion af ideologiens betydning samt meget mere om den økonomiske og sociale udvikling. Sprogbehandlingen er også blevet meget bedre, men fremstillingen indeholder dog stadig mange sproglige ejendommeligheder og inkonsekvenser mht. bogstavering. Helt utroligt sjuksket er litteraturlisten, hvor der ofte mangler helt elementære oplysninger som fornavn, udgivelsesår og -sted, og hvor adskillige titler og navne er stavet forkert.

Der er undertiden forskellige modsigelser i forf.s argumentation og en del uklare begreber anvendes. Under behandlingen af udviklingen i 1930'erne tales der således om en ny klasse, der aldrig defineres, og som udmærkede sig ved på én og samme tid at blive konsolideret men også for en stor del udskiftet (Bd. 2, s. 151). Marxismen – hvis inderste væsen omtales i forordet – defineres senere på følgende måde: »Kort og godt: marxismens kerne er sandhed og frihed. Alle andre elementer i marxismen er midlertidige« (Bd. 2, s. 162). Og om begrebet terror hedder det, at den »er i og for sig noget exceptionelt« (Bd. 1, s. 147). Om den økonomiske politik i 1930'erne siges det, at der gennemførtes »den rene socialisme« (Bd. 2, s. 150). Det er på den ene side »vanskeligt at sige«, hvor megen realitet der er i Krustjovs historier om muligheden for at påvirke Stalin, men på den anden side er der »ingen tvivl om«, at Krustjov opfattede Stalin som let påvirkelig (Bd. 2, s. 86). Og forf. finder det på den ene side af allerstørste vigtighed »at slå fast«, at der hersker udbredt utilfredshed i den sovjetiske arbejderbefolkning, men på den anden side er denne utilfredshed »vanskelig at bevise« (Bd. 2, hhv. s. 244 og 251).

Fremstillingen indeholder adskillige hvide pletter, således begynder beskrivelsen af det nye regimes økonomiske politik først med året 1921, hvorved den vigtige krigskommunistiske periode helt lades uomtalt. Den alvorligste kritik er imidlertid, at fremstillin-

gen i for ringe grad afspejler de mange nye landvindinger, som forskningen har kunnet opvise i løbet af de sidste 10–15 år, men som denne anmeldelses rammer ikke tillader at komme nærmere ind på.

Når alt dette er sagt, skal det imidlertid fremhæves, at det almindelige læsende publikum i Salomonssons bøger har en meget stofmættet fremstilling af vigtige sider af det store og mærkelige lands historie siden 1917.

Bent Jensen

Johan Peter Noack: Den stalinistiske revolution. Hovedtræk af det sovjetiske samfunds politisk-økonomiske udvikling 1921–1953. I–II. Berlingske leksikon bibliotek bd. 118, København 1978. 412 s. 99 kr.

Det er forf.s sigte at anskue den sovjetiske historie ud fra de vældige omdannelser, der fandt sted fra slutningen af 1920'erne, og altså ikke tage 1917-revolutionerne som udgangspunkt. Fremstillingens hovedtema er disse omvæltningers – 'den stalinistiske revolutions' – årsager og virkninger, og der behandles fem hovedproblemer: 1) årsagerne til magtkoncentrationen omkring Stalins person i løbet af 1920'erne, 2) Stalins motiver til den forcerede økonomiske politik fra slutningen af 1920'erne (herunder en diskussion af, om der var andre muligheder), 3) de økonomiske resultatets art, 4) baggrunden for brutaliseringen af det politiske liv under Stalins ledelse og 5) det politiske systems karakter. Omspændende alle disse problemstillinger er hovedspørgsmålet: hvorfor blev der en så iøjnefaldende forskel mellem bolsjevikernes oprindelige forestillinger og resultatet af deres bestræbelser?

Alle disse store spørgsmål vil forf. belyse ved at inddrage en række forklaringsfaktorer som den bolsjevikiske ideologi, omverdenens betydning, de sociale strukturer i det eksisterende russiske samfund og den udvikling, den bolsjevikiske revolution selv satte igang. Også spørgsmålet om Stalins personlighed som forklaringsfaktor bliver naturligvis taget op.

Noacks konklusioner på disse spørgsmål, som han samler op i et sammenfattende kapitel, går i korthed ud på 1) en afvisning af ideologien som en primær forklaringsfaktor (det politisk-økonomiske system var slet ikke forudset), 2) at bolsjevikkerne stærkt undervurderede såvel de indre som de ydre strukturers træghed (som Oktoberrevolutionen paradoksalt nok forstærkede på flere punkter), 3) og at det er de kræfter, den bolsjevikiske revolution selv udløste, der er de mest interessante (kommandoøkonomien, det kollektiverede landbrug, det nye uddannelsessystem, den sociale mobilitet og udviklingen i selve partiapparatet). At søge forklaringer på udviklingen i Stalins psyke afvises gentagne gange.

Fremstillingen er i flere henseender fremragende. Der er tale om en uhyre nuanceret og velargumenteret fremlæggelse af divergerende fortolkninger på de forskellige problemer fulgt af forf.s egne ræsonnementer. Og det er ikke mindst de senere års landvindinger i den internationale forskning, der her formidles til et dansk publikum, således f. eks. Shanins meget væsentlige bog om den sociale lagdeling og mobilitet i den russiske landbefolkning før kollektiviseringen. En anden forsker, hvis resultater og synspunkter synes at have forf.s bevågenhed generelt er Alec Nove, den britiske ekspert i sovjetisk økonomisk historie.

Der er dog naturligvis ting, der ægger til modsigelse og kritik, men da rammerne her ikke tillader en mere detaljeret diskussion, skal jeg nøjes med en påpegning af visse, mere generelle punkter. Forf. bryder sig ikke om, hvad han kalder »teoretiske spekulationer«, hvorved han synes at mene forklaringer der tillægger den bolsjevikiske ideologi